

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Katarzyna Seroka
Katedra Książki i Historii Mediów
Uniwersytet Warszawski, Warszawa, Polska
kseroka@uw.edu.pl

Korespondencja firmy Gebethner & Wolff z Józefem Ignacym Kraszewskim¹

Abstract

The correspondence between Gebethner & Wolff Company and Józef Ignacy Kraszewski

The presented selection of correspondence constitutes an interesting source concerning the relationship between publishers and authors within the area of Poland and partitioned Polish lands in the 19th century. This shows how complicated this relationship was and how a publishing office worked, including the issues of selection of paper, fonts or covers. On the other hand, it reveals formal difficulties related to issuing and printing books (among others, censorship, customs frontiers and currencies). The selection of letters dates back to 1870-1871. The presented correspondence is a part of handwritten legacy of J.I. Kraszewski, which can be currently found in the Jagiellonian Library.

Key words: Gebethner & Wolff – Józef Ignacy Kraszewski – publishing house – publishing relationships – correspondence – copyrights – professional fees.

Słowa kluczowe: Gebethner & Wolff – Józef Ignacy Kraszewski – wydawnictwo – relacje wydawnicze – korespondencja – prawa autorskie – honoraria.

W 1888 r. Biblioteka Jagiellońskiej z legatu Józefa Ignacego Kraszewskiego została przekazana pokaźna spuścizna jego rękopisów i korespon-

¹ Transkrypcja została wykonana w trakcie realizacji projektu „Własność literacka i prawo autorskie na ziemiach polskich w dobie Konwencji Berneńskiej” (nr projektu 2014/15/B/HS2/00082), finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki.

dencji (306 tomów)². Można w niej odnaleźć niepublikowane dotąd listy od wydawców Gustawa Adolfa Gebethnera i Roberta Wolffa, z którymi pisarz współpracował na niwie wydawniczo-księgarsko-drukarskiej.

W latach 1868-1871, kiedy J.I. Kraszewski był właścicielem drukarni w Dreźnie, spółka G&W brała na skład publikacje tłoczone w jego zakładzie. Po sprzedaży drukarni współpraca pisarza z wydawnictwem trwała nadal, jednak na innych zasadach. Warszawscy nakładcy nabywali od pisarza jego utwory czy zlecali mu prace redaktorskie.

Prezentowany fragment korespondencji pochodzi z lat 1870-1871 i znajduje się w krakowskiej księżnicy, w kolekcji rękopisów, pod sygnaturą BJ 6502 IV³. Transkrypcja stanowi uzupełnienie artykułu *Relacje autorów z wydawcami w drugiej połowie XIX w. na przykładzie korespondencji z firmą wydawniczą Gebethner & Wolff* znajdującego się w niniejszym tomie czasopisma⁴.

Wybrany materiał źródłowy obejmuje 22 listy i stanowi zaledwie fragment kolekcji, która liczy 182 pozycje. Pokazuje jednak pewne interesujące zjawiska zachodzące w relacjach między korespondentami. Z listów wyłania się ciekawy opis prowadzenia interesów księgarsko-wydawniczych w drugiej połowie XIX w. i wynikających z nich problemów. Pokazany jest warsztat wydawniczy (od doboru papieru i czcionek po zlecenie korekt), ale też wszechobecne ograniczenia (cenzura czy rozliczenia w różnych walutach).

Transkrypcja przygotowana została według zasad wydawania źródeł XIX-wiecznych zaproponowanych przez Ireneusza Ihnatowicza⁵. Poza transkrypcją listów ich specyfika wymagała dodatkowych czynności: ujednolicono pisownię nazwisk osób w nich występujących, zmodernizowano pisownię wyrazów zawierających litery „y” i „j”, pisząc je zgodnie z dzisiejszą normą. Poprawiono również interpunkcję, aby tekst stał się zrozumiały dla współczesnych czytelników. Ponadto zmieniono końcówki narzędników, przymiotników i zaimków „-emi”, „-em” na: „-ymi”, „-imi”, „-im” oraz zmodernizowano polskie wyrazy zawierające literę „x”, np. „Xiążę”, „exemplarz”. Zastąpiono małymi literami duże w nazwach pospolitych i rzeczownikach, poprawione zostały także błędy ortograficzne występujące w rękopisie. W listach zdarzają się niekiedy mało zrozumiałe fragmenty, zdania te zostały oznaczone znakiem [!]. W nawiasach kwa-

² W. Berbelicki, *Dary dla Biblioteki Jagiellońskiej w l. 1868-1904*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1959, R. 11, nr 1-2, s. 74.

³ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego. Seria III. Listy z lat 1861-1887, T. 42: G (Gadomski – Giller). Cała kolekcja listów Gebethnera i Wolffa do J.I. Kraszewskiego obejmuje lata 1863-1886, jest ich 182, występują na kartach 136-359.

⁴ Zob. s. 135-154.

⁵ I. Ihnatowicz, *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku*, Warszawa-Poznań 1962.

dratowych rozwinięto również skróty. Nie zawsze udało się odczytać tekst – braki zaznaczone zostały wielokropkami ujętymi w nawias kwadratowy. Słowa dodane przez edytora są oznaczone w nawiasach kwadratowych. Listy opatrzone zarówno przypisami rzeczowymi, jak i biograficznymi osób w nich wymienionych.

Warszawa, d[nia] 6 lipca 1870

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie⁶

Ostatnią posyłkę Pańską zawierającą Pamiętniki Schweinichena⁷, Wołyń⁸ [...] otrzymaliśmy wraz z rachunkiem.

W rachunku tym atoli spostrzegamy niektóre dyferencje, o których sprostowanie lub też objaśnienie upraszamy.

Naprzód odstąpił nam Pan Szulca Podróż⁹ po 25 tal[arów] netto a tu obliczasz Pan 50 egzemplarzy z 1/3 różnicą. Zatem na korzyść naszą tal[ary] 2 i 23 gr[osze].

Co do Schweinichena to ponieważ Pan żądasz prowadzenia rachunku w talarach, naznaczyliśmy tutaj cenę 6 zł[otych] r[eńskich] [...]. A 14 srb [...] ¹⁰ netto. Czy zgoda?

Przy tej sposobności chcieliśmy się Pana zapytać, czy Pan Maurycy Orgelbrand¹¹ ma sobie powierzonym również skład główny nakładów Pańskich, jak o tym w gazetach ogłasza? Jeżeli tak jest, to my odstępujemy, chcąc uniknąć przykrej konkurencji na jaką w takim razie wystawieni jesteśmy. Nie wiemy jakim sposobem P[an] [Maurycy] Orgelbrand Schweinichena pierwaj od nas otrzymał, lecz wiemy, że z tego powodu wielkich przykrości otrzymaliśmy.

Nie możemy, wszakże mieć pretensji do P[ana] [Maurycyego] Orgelbranda za to, że interesu swego pilnuje, ani też do Pana, że mu Pan nakłady

⁶ BJ, rps. 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 159-160.

⁷ H. Schweinichen, *Pamiętnik Hansa Schweinichena do dziejów Szlązka i Polski 1552-1602*, Dreżno: Nakładem i Drukiem J.I. Kraszewskiego, 1870, Biblioteka Pamiętników i Podróży po Dawnej Polsce, t. 2.

⁸ Być może chodzi o: J.I. Kraszewski, *Wieczory wołyńskie*, Lwów 1859.

⁹ J. Schulz, *Polska w roku 1793. Według podróży Fryderyka Szulca*, Dreżno 1870. Publikacja ukazała się w 1870 r. w ramach wyżej wymienionej serii opracowywanej przez J.I. Kraszewskiego Biblioteka Pamiętników i Podróży po Dawnej Polsce, t. 1.

¹⁰ Zapis nie do końca jest czytelny; najprawdopodobniej chodzi o 6 złotych reńskich i 14 srebrnych groszy.

¹¹ M. Orgelbrand (1826-1904) – warszawski księgarz i wydawca.

swoje sprzedajesz, lecz jeśli u nas ma być nakład główny to wszystkie warunki tak rabatu, jak i ekspedycji powinny temu odpowiadać.

Być może, że [...] skład główny wymagający i potrzebujący z natury rzeczy lepszych od zwykłych warunków, nie leży w interesie Pańskim i jeżeli tak jest, to prosimy Pana otwarcie nam powiedzieć, a zapotrzebowanie odmienne do tego zastosujemy, zapisując tylko na stały rachunek lub też przy korzystniejszych warunkach za gotówkę.

Z tym wszystkim prosimy nas przypadkiem nie pośadzić o chęć wyzyskania Pana na wyłącznie swoją korzyść.

Odstępując księgarzom 25% sam Pan przyznasz, że zysk jest nader skromny, a zważając jeszcze na to, że dajemy nakłady Pańskie w roczny rachunek, chociaż półrocznie sami płacimy i, że jak to się niestety u nas zbyt często zdarza, ten lub ów wcale nie zapłaci, zyski nasze miejscami się załamują.

Z resztą nasz Wolff wybierający się w tych dniach do Marienbad¹², zamierza co by do Drezna wstąpić i wtedy będziemy mogli o tej sprawie obszerniej pomówić.

Tymczasem więc łącząc wyrazy naszego szacunku pozostajemy W[ielce] M[ożnego] Pana szczerymi sługami
Gebethner i Wolff

*

Warszawa, [dnia] 11 lipca [18]70

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie¹³

Odpowiedź na list Pański z d[dnia] 9 b[ieżącego] m[iesiąca] nasz Wolff ustnie Panu udzieli.

W załączeniu przesyłamy list W[ielmożnego] [Roberta Antoniego] Stanisławskiego¹⁴, lecz tal[arów] 94, które miały być przesłane przy liście, nie dołączamy, a to z powodu, iż dziś kursy na pruską monetę raptownie się podniosły. Wstrzymamy się więc dni kilka, aby korzystniej dla P[ana] [Roberta Antoniego] Stanisławskiego interes załatwić.

Z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

¹² W XIX w. znane i popularne uzdrowisko. Pod niemiecką nazwą Marienbad funkcjonowało do II wojny światowej. Dzisiaj nosi nazwę Mariánské Lázně (Mariańskie Łaźnie, Czechy).

¹³ BJ, rps. 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 161.

¹⁴ R.A. Stanisławski (1817-1883) – prawnik, tłumacz, profesor Uniwersytetów Charkowskiego i Kazańskiego. Pozostawał w bardzo bliskich stosunkach z J.I. Kraszewskim.

*

[Warszawa, dnia] 18 lipca 1870

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie¹⁵

W załączeniu przesyłamy list Pana [Roberta Antoniego] Stanisławskiego oraz manuskrypt spisu pomyłek do jak najspieszniejszego wydrukowania. Proponując P[ana] [Roberta Antoniego] Stanisławskiego, aby ten spis w Warszawie wydrukować uważamy za niestosowną i dlatego posyłamy go Panu prosząc o rychłe wydrukowanie i nadesłanie nam pod przepaską ze 100 egzemplarzy, aby głównie autora zaspokoić, resztę oczekujemy zwykłą drogą przez Lipsk.

500 egzemplarzy ma otrzymać P[an] [Jan Konstanty] Żupanski¹⁶.

Zostajemy z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

*

Warszawa, dnia 18 sierpnia [1870]

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie¹⁷

W załączeniu mamy honor przesłać rachunek na tal[arów]: 99 jako należność od:

Sz[anown]ego Prof[esora] Stanisławskiego	tal.	94
za cygara		5
	Razem tal[arów]	99.

Nasz Wolff znajduje się obecnie w Kra[kowie]. Spodziewany jest w tych dniach z powrotem.

Co robi się z Elementarzem [Władysława Ludwika] Anczyca?¹⁸

Zostajemy z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

¹⁵ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 162.

¹⁶ J.K. Żupański (1804-1883) – działający w Poznaniu księgarz i wydawca.

¹⁷ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 163.

¹⁸ Zapewne mowa o podręczniku pisarza, wydawcy, tłumacza Władysława Ludwika Anczyca (1823-1883) – *ABC: pierwsza nauka dla dzieci*, Warszawa: nakład Gebethnera i Wolffa, 1870 (Drezno: drukiem J.I. Kraszewskiego).

*

[Warszawa, dnia] 14 września 1870

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie¹⁹

Niniejszym upraszamy Pana o nadesłanie nam pocztą pod opaską po 2 egzemplarze dalszych arkuszy gotowych Abecadlnik [Władysława Ludwika] Anczyca²⁰, poczynszy od 2^{go}, jak również o takowe doniesienia w jakim czasie ukończenia całego dzieła spodziewać się możemy.

Z prawdziwym szacunkiem
Gebethner i Wolff

Z ponad mogił²¹ zabroniono, a Groby polskie²² jeszcze w czytaniu.

*

[Warszawa, dnia] 20 [września] [18]70

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie²³

Co do okładki do Elementarza [Władysława Ludwika] Anczyca, jakkolwiek mieliśmy zamiar pierwiastkowo wykonać takową sposobem litograficznym, lecz wpłynęłoby to na opóźnienie i powiększenie kosztów wydania, postanowiliśmy więc dać zwyczajną okładkę i to w taki sposób:

Prosimy użyć papieru w jak najlepszym gatunku koloru szamoa²⁴, druk jej, to jest okładki, wykonać w 3 kolorach, czarnym, czerwonym i szafirowym, będzie to imitować gust angielski. Dobrze będzie użyć na okładkę klisz ze stronicy 41., który, gdyby się okazał za szeroki, można uciąć choćby do połowy koszyka (rozumie się z kopii nie z oryginału kliszy).

Załączam tu wzór tak kolorów, jak papieru i ułożenia mniej więcej. Rozumie się, że tytuł ma pozostać taki, jak jest w manuskrypcie a nie ze wzorku, który z pamięci napisany.

¹⁹ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 164.

²⁰ Najprawdopodobniej chodzi o wspomniane wyżej wydanie *ABC* [...] W.L. Anczyca.

²¹ Chodzi o zbiór poezji Felicjana Medarda Faleńskiego (1825-1910) *Z po nad* [!] *mogil. Poezje*, które ukazały się w Dreźnie drukiem i nakładem J.I. Kraszewskiego w 1870 r.

²² Być może chodzi o: I. Polkowski, *Groby i pamiątki polskie w Rzymie*, Drezno: nakładem J.I. Kraszewskiego, 1870 (Drezno: drukiem J.I. Kraszewskiego).

²³ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 165.

²⁴ Z języka francuskiego *chamois* – kolor jasnożółtego papieru.

W każdym razie prosimy zastanowić się co do formatu i nadesłać nam okładkę na próbę podług twego gustu ułożoną choćby w kilku odmianach.

Zostajemy z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

*

Warszawa, d[nia] 4 października 1870

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie²⁵

Z przyjemnością dowiedzieliśmy się, że druk Elementarza postępuje i spodziewać się więc należy, że go za kilka tygodni otrzymamy.

Wspomnieliśmy przedtem o 1000 egzemplarzy oprawić się mających, dzisiaj zaś powiemy nie 1000, ale 1500 kazać oprawić, z których 500 do [Friedricha] Wagnera²⁶ do Lipska na skład posłać, a 1000 egzemplarzy do Warszawy uprzejmie dosłać prosimy. Resztę zaś 3500 egzemplarzy chciej Pan u siebie, aż do dalszej naszej dyspozycji, pozostawić i to w paczkach opakowanych po 500 egzemplarzy.

Układ tytułu i okładki pozostawiamy w zupełności Pańskiemu uznaniu. Pragniemy tylko, aby to było ładnie i porządnie, choćby to kilka talarów więcej kosztów przysporzyło.

Czy Podróży Szulca już nie ma wiele egzemplarzy? Jeżeli są to o nadesłanie 50 prosimy.

Pamiętników Stan[isława] Augusta²⁷ jeszcześmy nie otrzymali, ale przypuszczamy więc, że jeszcze nie wyszły.

W oczekiwaniu dalszych wygotowanych egzemplarzy Elementarza tudzież próbnej okładki i tytułu, pozostajemy z prawdziwym szacunkiem
Gebethner i Wolff

²⁵ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 166.

²⁶ F. Wagner (1854-1873) – niemiecki drukarz.

²⁷ Zapewne chodzi o wydane w przekładzie Bronisława Zaleskiego (ok. 1819-1880) *Pamiętniki Stanisława Augusta Poniatowskiego*, Drezno: nakładem i drukiem J.I. Kraszewskiego, 1870, Biblioteka Pamiętników i Podróży po Dawnej Polsce, t. 3.

*

Warszawa, d[nia] 2 listopada 1870

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie²⁸

Względem „Tygodnika [Ilustrowanego]” dziś dopiero jesteśmy w stanie odpowiedzieć, że według powziętych wiadomości w Cenzurze o bezwarunkowym przepuszczeniu go, choćby w nowej, może niepolitycznej, nie stanowczego powiedzieć nie można [!]. Tak samo uzyskanie debitu nowego do Królestwa tak jest utrudnione i do tego wątpliwe, że żadnej nie mamy nadziei, abyśmy w tej mierze skutecznie działać potrafili. Zresztą położenie nasze jest takie, że wszelkie interesy podobne opierają się o Petersburg, dokąd właściwie udać się należy, a gdzie na nieszczęście, żadnych stosunków zgoła nie mamy. Czyżby więc nie było dobrze, gdyby Pan do [Bolesława Maurycego] Wolffa²⁹ w Petersburgu zaadresował i jego pomocy zamawiał?

Szczerze mówiąc, nawet w razie uzyskania debitu, słabą mamy nadzieję co do powodzenia samego pisma; nie ulega bowiem wątpliwości, że Cenzura nasza z czasem pewne kwestie wynajdzie, a kilka numerów [...] już by wiele prenumeratorów odstręczyła. Jednym słowem projekt Pański, przy dzisiejszej cenzurze, wydaje się nam niewykonalnym.

O trzecim tomie Biblioteki Podróży³⁰ jeszcze niema decyzji cenzuralnej, w tych dniach niezawodnie nastąpi, lecz czy będzie przychylną to nam bardzo wątpliwe.

Jak tylko Elementarz będzie skończony to o nadesłanie jednego egzemplarza oprawionego pod opaską upraszamy.

Z rzetelnym szacunkiem
uniżeni słudzy
Gebethner i Wolff

²⁸ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 167-168.

²⁹ Najprawdopodobniej chodzi o Bolesława M. Wolffa (1826-1883) – księgarza i wydawcę działającego w Petersburgu, zob. m.in. M. Kwiatkowska, *Księgarnia Polska w Petersburgu. Przyczynek do opisu polskiego ruchu wydawniczego na przełomie XIX i XX wieku*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum” 2014, nr 1(18), s. 71.

³⁰ Chodzi o *Pamiętniki Stanisława Augusta* [...], dz. cyt.

*

Warszawa, d[nia] 6 listopada 1870

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie³¹

W tej chwili dowiadujemy się o zakazie przez cenzurę naszą tomu 3-go Bibl[ioteki] Pam[iętników] i Podróży tj. Pam[iętników] Stan[isława] Augusta. Uwiadamiając Pana o tym, radzimy Panu zarazem, abyś zechciał niebawem 1 egzemplarz pod opaskę do Petersburga pod adresem P[ana] N. M[aurycego] Wolffa (dodając „dla cenzury”) przesłać.

Być może, że ta droga będzie szczęśliwszą, gdyż o ile wiemy Cenzura Petersburska daleko więcej wyrozumiałą i swobodniejszą.

Z prawdziwym szacunkiem
Gebethner i Wolff

PS. Swoją drogą może Pan kilka słówek do P[ana] Wolffa [z] Petersb[ur-
ga] napisze, aby się przeprowadzeniem tego dzieła przez Cenzurę tamtejszą
zająć raczył.

*

Warszawa, d[nia] 9 listopada 1870

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie³²

W tej chwili otrzymaliśmy 10 egzemplarzy Abecadlnika, za którego nader staranne wykończenie najszczerze dzięki składamy. W oczekiwaniu dalszych 1000 egzemplarzy, kolejną na ręce tutejszego spedytora Michała Lande, upraszamy Pana jeszcze o łaskawie niezwłoczne nadesłanie nam całego rachunku tak za druk i papier Elementarza, jak też i Katalogu książek lekarskich³³, abyśmy z uregulowaniem takowego pośpieszyć mogli.

³¹ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 169.

³² BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 171.

³³ *Katalog książek lekarskich znajdujących się w Księgarni Gebethnera i Wolffa w Warszawie Krakowskie Przedmieście Nr 415*, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1870 (Drezno: drukiem J.I. Kraszewskiego).

Brzegów Wilij [!]³⁴ prosimy nam 25 egzemplarzy, czy to przez Lipsk lub też razem z Elementarzem, nadesłać; tak samo oczekujemy przez Lipsk 20 egzemplarzy Bibl[ioteki] Pam[iętników] tomu 3-go z notatką na fakturze jako nowość.

Z prawdziwym szacunkiem wierni służy
Gebethner i Wolff

*

[Warszawa], w dniu 15 listopada 1870 r.

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie

Komunikując Panu w załączeniu wyciąg rachunku, według którego debet nasz r[ubli] 468 kop[iejek] 27½ wynosi, załączamy zarazem na poczet tej należności tal[arów] 450 w przekazie na Magnusa i upraszamy nas o odbiorze tej sumy, jako też o zgodności rachunku samego, uwiadomić.

Resztę Abecadlnika tj. 3500 egzemplarzy chciej Pan łaskawie do P[ana] Fr[idricha] Wagnera w Lipsku wyprawić.

Z prawdziwym szacunkiem
Gebethner i Wolff

Mamy do druku książkę do nabożeństwa, którą pragniemy mieć drukowaną petitem elzewirem³⁵, a na około kolumny rameczkę delikatną kolorem violet [!] lub karminową, na podobieństwo jak załączona kartka. Książki tej ma się odbić 3000 egzemplarzy.

Książka ta składa się z 424 000 liter, prosimy więc obliczyć, ile mniej więcej arkuszy zawierać będzie, licząc arkusz 32 stronnic.

Jaka cena za arkusz przy wskazanym nakładzie to jest 3000 egzemplarzy.

Ile za takiż arkusz liczyć się będzie, jeżeli drukować się będzie bez kolorowej ramki a tylko tekst.

Nadmieniamy, że w każdym razie papier ma być satynowany i wydanie staranne.

³⁴ Chodzi o: K. Tyszkiewicz, *Wilija i jej brzegi pod względem hydrograficznym, historycznym, archeologicznym i etnograficznym*, wyd. ilustrowane, Drezno: drukiem i nakładem J.I. Kraszewskiego, 1871.

³⁵ Format 12°.

Jeżeli to zbyt wiele zachodu nie zrobi, to prosimy na próbę kolumnę jedną złożyć na wskazanym formacie i wraz z ramką choćby tylko czarno odbić i nam nadesłać, abyśmy mniej więcej widzieć mogli, jak książka wyglądać będzie.

Oczekując rychłej odpowiedzi zostajemy z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

*

Warszawa, d[nia] 23 listopada 1870

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie³⁶

W załączeniu przesyłamy kartkę na plakat do Abecadlnika [Władysława Ludwika] Anczyca.

Z Berlina odbierzesz Pan niebawem Kurs nauki czytania dla głuchoniemych. Prosimy o obliczenia, ile może kosztować 500 i dla 1000 egzemplarzy takiej książki wraz z papierem. Głównie tu idzie o charakter pisma pisanego, w wydaniu pierwszym charakter pisany był sposobem litograficznym wykonany, książkę tę wysłaliśmy do [Karla Wilhelma] Gronaua w Berlinie³⁷, sądząc, iż jeszcze łatwiej będzie jak komu innemu podjąć się wydania a raczej druku tej książki, lecz P[an] Gronau odmówił wymawiając się, iż podobnych czcionek za mało ma odlanych a nadto brak jemu liter ze znakami, czyli akcentami polskimi. Może się Pan podejmie druku tej książki lub w przeciwnym razie zechcesz Pan nam wskazać kto by mógł druku takiego dostarczyć?

Co do książki do nabożeństwa, której sposób wydania tak dziwnie się zbliżył z zamiarem Pańskim donosimy, iż zamierzamy wydać w ten sposób książkę pt. Módlmy się ułożoną przez Panią [Annę] Skimborowicz³⁸. Książki tej trzy wydania już są rozprzedane. Czwarta więc edycja ma być tak starannie wydana jak o tym pisaliśmy.

Książkę naszą zamierzamy drukować w 3000 egzemplarzy. Oczekujemy więc z upragnieniem odbicia kolumny na próbę oraz oznaczenia ceny.

³⁶ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 172.

³⁷ Prawdopodobnie chodzi o firmę Karla Wilhelma Gronaua (zm. 1887) – Wilhelm Gronaus Buchdruckerei und Schriftgießerei, zob. *Haenel – Gronau*, [online] <http://www.klingspor-museum.de/KlingsporKuenstler/Schriftgiessereien/HaenelGronau/HaenelGronau.pdf> [dostęp 29.01.2018].

³⁸ A. Skimborowiczowa z Sokolowskich (ok. 1808-1875) – pisarka. Była jedną z czołowych „entuzjastek” skupionych wokół Narcyzy Żmichowskiej, zob. R. Skręt, *Anna Skimborowiczowa z Sokolowskich*, [w:] iPSB, [online] <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/anna-skimborowiczowa-z-sokolowskich> [dostęp 29.01.2018].

Co do wydania Pańskiego książki sądzimy, iż nasze wydanie w niczym szkodzić nie powinno i nie będzie. O spółce co do wydania Pańskiej książki obecnie nic mówić nie możemy, gdyż zachodzi kwestia czy książka Pańska tutejszą cenzurę przejdzie, która w obecnych czasach nader co do książek duchowej treści jest surową.

Pragnęlibyśmy naszą książkę mieć w końcu stycznia już ukończoną, a zatem chciej Pan próbkę odbicia jak najspieszniej nadesłać.

Próbkę papieru, która miała być przy liście Pańskim z d[nia] 18 b[ieżącego] m[iesiąca] dołączoną nie znaleźliśmy, prosimy o nadesłanie powtórne.

Zostajemy z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

*

Warszawa, d[nia] 1 grudnia 1870

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie³⁹

Przedwczoraj wysłaliśmy pod przepaską i Pańskim adresem książeczkę do nabożeństwa [Józefa] Mętlewicza⁴⁰ którą pragniemy jak najspieszniej cycerem⁴¹ składać w formacie jaki tu załączam.

Ze składaniem proszę się tak urządzić, aby cała książeczka z tytułami etc. zajmowała stronic 192, a to dlatego, że polecony do wysłania Flintschowi⁴² papier jest tego formatu, że z 1½ arkusza składając 16° na czworo otrzymamy str[on] 192. A ponieważ Flintsch nadeśle 10 ryz papieru przeto drukować należy 3300 egzemplarzy.

Papier prosimy satynować.

Próbkę odbicia oraz korektę prosimy nam przepaską nadesłać.

³⁹ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 173.

⁴⁰ Jan Mętlewicz (1808-1858), imię zakonne Józef Kalasanty – ksiądz kanonik. Poza działalnością duszpasterską, udzielał się na niwie literackiej i historycznej. Opublikował kilka prac historycznych oraz do nauki religii, w tym wspomnianą w liście: *Gwiazdkę bożą, książeczkę do nabożeństwa dla małych dzieci*. Zob. T. Gałamon, *Józef Kalasanty Mętlewicz (1808-1858)*, „Notatki Płockie” 1998, nr 4(177), s. 33-34; Z. Zieliński, *Jan Mętlewicz*, [w:] iPSB, [online] <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-metlewicz> [dostęp 29.01.2018].

⁴¹ Cyvero – jednostka długości używana w typografii, równa 12 punktom typograficznym (1 cyvero = 12/2660 m).

⁴² Chodzi o zakłady Domu Flintschów znajdujące się w południowo-zachodnich Niemczech. Fabryki Flintschów produkowały rocznie ok. 90 000 cetnarów najlepszych gatunków papieru (1 cetnar = ok. 50 kg), zob. T. Skomorowski, *Księga wynalazków, przemysłu i rękodziel.* T. 1: *Wstęp do historii wynalazków. Historyczny rozwój ludzkości i środki oświaty*, Warszawa 1873, s. 334.

Książka Módlmy się jest jeszcze w cenzurze rządowej, lecz spodziewamy się otrzymać ją wkrótce. Papier żółtawy, jak i próbki odbicia bardzo nam się podobały, lecz obawiamy się czy papier nie jest za gruby.

Listem z d[nia] 12 p[oprzedniego] m[iesiąca] zawiadomił nas Dyspozytor Pański o wysłaniu dla nas paki zawierającej 994 egzemplarzy Abecadlnika [Władysława Ludwika] Anczyca, lecz paki tej dotąd nie ma i [Michał] Lande także nic nie wie, jesteśmy z tego powodu w niemałym kłopotcie, gdyż opóźnienie odbioru zwłaszcza w czas przedświąteczny naraża nas na znaczne straty. Chciej Pan niezwłocznie polecić wyszukanie tej paki i donieść nam co jest powodem opóźnienia.

Oczekując rychłej odpowiedzi zostajemy z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

*

[Warszawa, dnia] 10 grudnia 1870 r.

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie⁴³

P. Dyrektor [Jan] Papłoński⁴⁴ zachwycony jest próbką odbicia Elementarza dla Głuchoniemych, jak niemniej niską ceną⁴⁵. Otóż prosi o odbicie 1000 egzemplarzy.

Korektę ostatnią prosimy pod przepaską do nas nadsyłać, gdyż w takim dziełku pomyłki druku być nie może.

Wykonanie Elementarza przy podanej cenie to jest tal[arów] 12 gr[oszy] 20 za arkusz, wraz z papierem będzie prawdziwą ofiarą dla Instytutu.

Jutro lub poniedziałkową pocztą prześlemy Panu choć część książeczki Módlmy się oraz doniesiemy bliższe szczegóły wykonania.

Zostajemy z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

⁴³ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 174.

⁴⁴ Jan Papłoński (1819-1885) – dyrektor Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych w Warszawie w latach 1867-1885.

⁴⁵ Chodzi zapewne o *Kurs nauki wymawiania, czytania i pisania dla oddziału głuchoniemych w warszawskim Instytucie Głuchoniemych i Ociemniałych, ułożony przez Radę Pedagogiczną Instytutu i zatwierdzony przez JW. kuratora Okręgu Naukowego Warszawskiego. Klasa pierwsza*, Warszawa: Instytut Głuchoniemych i Ociemniałych, 1870. Wydaje się, że udział J.I. Kraszewskiego w wydawaniu podobnych publikacji nie był przypadkowy. Jego bratanek – Bogusław Kraszewski (1857-1916) urodził się głuchoniemy. Został przyjęty do Instytutu Głuchoniemych w Warszawie i nauczył się mówić, zob. A. Sitko, *Księgozbiór Romanowski w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, „Bibliotekarz Lubelski” 2011, t. 54, s. 45.

*

[Warszawa,] d[nia] 13 grudnia 1870

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie⁴⁶

Dzisiejszą pocztą wysyłamy książkę Módlmy się, która ma być odbita czcionkami, jak załączona próbka.

Książki tej ma się odbić 1500 egzemplarzy dla mężczyzn i 3500 dla kobiet, czyli razem egzemplarzy: 5000.

Ponieważ w egzemplarzach dla kobiet będą małe zmiany w końcówkach wyrazów, przeto prosimy zawsze po 2 egzemplarze odbić korektowych nadsyłać, z których na jeden będzie korekta a na drugim końcówki oznaczone.

Prosimy koniecznie nadesłać nam próbki odbić ramki w kolorze karminowym i liliowym, aby wybrać jaki kolor świetniej się będzie wydawać, gdyż obawiamy się czy karmin na papierze żółtawym dobrze odbija.

Załączamy 1/8 arkusza papieru, który znaleźliśmy między próbkami od Flintscha nadesłanymi, w cenie tal[arów] 9 za ryżę. Otóż papier ten jest za gruby i cokolwiek za duży. Prosimy więc obstalować papier w tym gatunku i kolorze, lecz o ¼ cieńszy, a zatem ryza papieru, którego arkusz złożony w 32, czyli str[on] 64 kosztować będzie około tal[arów] 6. 22½ [...]. Zostawiamy to do Pańskiego wyboru, papier ten zamówić, czy u Flintscha czy u Sichera i Vogla, lecz przyjemnie nam będzie, jeżeli papier ten będzie wzięty na rachunek 1871 roku.

Podług ścisłego obliczenia książka cała zawierać będzie około 400 str[on], a że z arkusza mamy str[on] 64, przeto książka cała pomieści się na 6½ arkuszach, zatem na 5000 egzemplarzy doliczając 2 ryzy na zepsucie potrzeba ryz 67.

Jesteśmy zdania, że papier klejony jest do druku mniej dobry i nigdy druk tak ładnie się nie wydaje jak na wodnym papierze, co przy zamawianiu racz Pan mieć na względzie.

Co do podanej ceny za druk tej książki, nie uważamy jej za ostateczną, lecz w tym razie, jak to mówią, nie pójdziemy do wójta.

Oprawa książki [Józefa] Mętlewicza ma być w 4 gatunkach a mianowicie: w płócienko bez złotego brzegu z futerałem, w płócienko ze złotym brzegiem, w skórkę zwyczajną tak zwaną schaa fleder⁴⁷ i w chagrin⁴⁸. Prosimy więc o podanie nam cen po czemu za 100 każdego gatunku liczyć bę-

⁴⁶ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 175.

⁴⁷ Skóra owcza.

⁴⁸ Szagryn (z języka francuskiego *chagrin*) – wykorzystywana w introligatorstwie miękka skóra cielęca, kozia lub owcza garbowana roślinnie.

dzie introligator [!]. Gdyby można mieć próby opraw, byłoby nam bardzo przyjemnie.

Zostajemy z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

*

[Warszawa, dnia] 23 [stycznia] [18]71

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie.

Z przesłanych próbek odbicia, wybieramy z ramką lila, prosimy więc książkę *Módlmy się* w taki sposób jak załączona kartka drukować.

Papier prosimy zamówić u Sichera i Vogla z poleceniem, aby co do gatunku znacznie był lepszym, jak próbka przesłana.

Nie mamy wiadomości co się robi z książeczką [Józefa] Mętlewicza, zapewne już gotowa. Ryciny do niej w tych dniach odbierzesz Pan z Lipska.

Z niecierpliwością oczekujemy prób oprawy ze wskazaniem ceny, jak o tym w naszym poprzednim liście pisaliśmy.

Zostajemy z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

List Sichera zwracamy.

*

[Warszawa], d[nia] 7 luty 1871

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie⁴⁹

W tej chwili otrzymaliśmy z cenzury Wiliję [!] i jej brzegi, która szczęśliwie cenzurę przeszła. Ponawiamy tedy prośbę o łaskawe spieszne nadesłanie nam przez [Friedricha] Wagnera z Lipska 25 egzemplarzy, jeżeli z większym rabatem za gotówkę (należność Wagner zapłaci) i tyleż egzemplarzy w komis.

Nie znając ceny ani warunków ograniczamy się tymczasem na takiej liczbie egzemplarzy. Mamy jednak nadzieję, że wkrótce pewnie więcej zażądamy.

Z prawdziwym szacunkiem
Gebethner i Wolff

⁴⁹ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 177.

*

Warszawa, d[nia] 16 Lutego 1871

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie⁵⁰

W załączeniu przesyłamy 1 i 2 formę korekty książki *Módlmy się*. Prosimy skorygować podług egzemplarza przeznaczonego dla mężczyzn, a następnie po wydrukowaniu 1500 egzemplarzy, poprawić końcówki do egzemplarzy dla kobiet⁵¹.

Zauważyliśmy, że w niektórych miejscach końcówki już były zmienione, zapewne w zamiarze odbijania egzemplarzy dla kobiet pierwiej, zamiana ta jednak nie dosyć starannie była dopełnioną i dlatego obawiamy się, abyżeby[!] nie było pomyłek. Przyszłe formy prosimy składać bez zmian żeńskich, gdyż my je dokładnie w korekcie oznaczymy.

Dalszych form prosimy po 3 egzemplarze do korekty nadsyłać.

Przy próbkach opraw nadesłanych zaszła mała pomyłka a raczej nieporozumienie, gdyż my myśleliśmy o książeczce [Józefa] Mętlewicza. Oprawy nadesłane widocznie odnoszą się do książki *Módlmy się*, ponieważ oprawy te wcale nam nie podobały [się], przeto postanowiliśmy książeczkę [Józefa] Mętlewicza oprawić w Lipsku i w tym to celu prosimy 1400 egzemplarzy wysłać do introligatora J.F. Bösenberga⁵² w Lipsku, któremu instrukcje co do oprawy posyłamy.

Prosimy także niezwłocznie odbić 1000 egzemplarzy okładki do [Józefa] Mętlewicza i z tych 400 Bösenbergowi przesłać. Reszta zaś całego nakładu niechaj u Pana pozostanie.

Zostajemy z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

⁵⁰ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 178.

⁵¹ Czwartą edycją („przejrzana i powiększona”) książki A. Skimborowiczowej ukazała się pt. *Módlmy się! czyli Zbiór krótkiego nabożeństwa na wszystkie większe uroczystości*, Warszawa: Gebethner i Wolff, 1871.

⁵² Buchbinderei J.F. Bösenberg GmbH in Leipzig, zob. (*Geschäftskarte*), [online] <http://objektkatalog.gnm.de/objekt/HB7895> [dostęp 29.01.2018].

*

[Warszawa,] d[nia] 1 marca 1871

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie⁵³

Jeżeli Pan uważasz rękopis Pierwsza elekcja w Polsce godnym druku, w takim razie może Pan będziesz łaskawy przesłać go P[anu] [Janowi Konstantemu] Żupańskiemu. W przeciwnym zaś razie chciej Pan nam takowy przez Lipsk [...] odesłać.

Notaty Generała Brygady⁵⁴ znajdują się w cenzurze. Wkrótce spodziewamy się decyzji, oby tylko pomyślnej.

Z prawdziwym szacunkiem
Gebethner i Wolff

*

Warszawa, dnia 21 kwietnia 1871

Wielmożny J.I. Kraszewski w Dreźnie⁵⁵

Książeczkę [Józefa] Mętlewicza już odebrałem oprawną z Lipska, a dotąd nie dostaliśmy rachunku za druk od Pana. Prosimy o spieszne nadesłanie takowego, gdyż inaczej nie możemy ceny sprzedażnej ustanowić.

Zostajemy z uszanowaniem
Gebethner i Wolff

⁵³ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 179.

⁵⁴ Chodzi o *Notaty generała Brygady Wielkopolskiej Kawalerii narodowej z lat 1775-1778. – Notatki Waleriana Puchalskiego z lat 1690-1718. Z rękopismu króla Jana III. – 1 II kilka listów o sprawach publicznych z lat 1742-1744*, z rękopisów spisane przez J.I. Kraszewskiego. Ukazały się w Dreźnie w 1871 r. drukiem i nakładem edytora jako czwarty tom serii Biblioteka Pamiątek i Podróży po Dawnej Polsce.

⁵⁵ BJ, rps 6502 IV, Korespondencja Józefa Ignacego Kraszewskiego..., k. 181-182.

*

[Warszawa,] dnia 29 kwietnia 1871

Wielmożny Mości Dobrodzieju!

Nadesłane rachunki przez Pana [Juliana] Statkowskiego⁵⁶ otrzymaliśmy i takowe w tych dniach z naszymi księgami porównać i ukończyć nie zaniebdamy.

Niniejszym chcieliśmy Pana głównie prosić o dokładniejszą wiadomość co do warunków nowego wydania dzieł W[incentego] Pola⁵⁷. Zanim coś ostatecznego w tej sprawie powiemy, pragnęlibyśmy wprzód dowiedzieć się:

- 1° Czy dzieła u nas pozwolone [!] mogą być oddzielnie odstępione, czyli też nabywający winien także i tamte tj. zabronione jednym słowem wszystkie zakupić.
- 2° W pierwszym wypadku radzi byśmy otrzymać mniej więcej treść dzieł jakie to wydanie obejmować będzie.
- 3° Oznaczenie dokładne honorarium.

Po otrzymaniu bliższego objaśnienia Pańskiego co do powyższych kwestii z przesłaniem stosownej decyzji naszej wnet pospieszymy.

Co się stało z manuskrytem Pierwsza elekcja w Polsce? Jeżeli go Pan nie przesłał P[anu] [Janowi Konstantemu] Żupańskiemu to o łaskawy zwrot takowego na Lipsk przejmie upraszamy.

Do powieści angielskich [Władysława Ludwika] Anczyca⁵⁸ [Wojciech] Gerson⁵⁹ rysunki dorabia i jak tylko manuskrypt zwróci, natychmiast go Panu do wydrukowania prześlemy.

Nadesłane niedawno temu 25 egzemplarzy Wilii w komis chcemy na stałe zatrzymać, albo raczej za nie zapłacić na tych samych warunkach co poprzednio 25 egzemplarzy za gotówkę sprowadzone.

⁵⁶ J. Statkowski – w latach 1871-1876 redaktor odpowiedzialny „Kuriera Warszawskiego”, zob. *Materiały do dziejów „Kuriera Warszawskiego”*, oprac. Z. Anculewicz, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1987, t. 26, nr 4, s. 131-134.

⁵⁷ W. Pol (1807-1872) – poeta, geograf.

⁵⁸ Najprawdopodobniej chodzi o *Przygody prawdziwe żeglarzy i podróżników pośród dzikich ludów kuli ziemskiej*, zebrane przez W.L. Anczyca, wydane nakładem Gebethnera i Wolffa, wydanie 2 z 1873 r., ilustrowane sześcioma rysunkami Wojciecha Gersona. Zob. *Katalog dzieł nakладowych i komisowych Księgarni G. Gebethnera i Spółki oraz Wydawnictwa dzieł katolickich w Krakowie*, Kraków 1876, s. 3.

⁵⁹ W. Gerson (1831-1901) – malarz.

Zapytujemy się więc, czy się Pan na to zgadza? Posiadamy jeszcze ze 20 egzemplarzy na składzie, lecz spodziewamy się, że je wkrótce wypakujemy.

W oczekiwaniu dobrych wiadomości Pańskich pozostajemy z rzetelnym szacunkiem szczerymi sługami
Gebethner i Wolff

Bibliografia

Berbelicki W., *Dary dla Biblioteki Jagiellońskiej w l. 1868-1904*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” 1959, R. 11, nr 1-2, s. 59-84.

Gałamon T., *Józef Kalasanty Mętlewicz (1808-1858)*, „Notatki Płockie” 1998, nr 4(177), s. 33-34.

Haenel – Gronau, Klingspor Museum in Offenbach am Main, [online] <http://www.klingspor-museum.de/KlingsporKuenstler/Schriftgiessereien/HaenelGronau/HaenelGronau.pdf> [dostęp 29.01.2018].

Ihnatowicz I., *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku*, Warszawa-Poznań 1962.

Katalog dzieł nakładowych i komisowych Księgarni G. Gebethnera i Spółki oraz Wydawnictwa dzieł katolickich w Krakowie, Kraków 1876.

Kwiatkowska M., *Księgarnia Polska w Petersburgu. Przyczynek do opisu polskiego ruchu wydawniczego na przełomie XIX i XX wieku*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Librorum” 2014, nr 1(18), s. 71-89.

Materiały do dziejów „Kuriera Warszawskiego”, oprac. Z. Anculewicz, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1987, t. 26, nr 4, s. 131-134.

Sitko A., *Księgozbiór Romanowski w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, „Bibliotekarz Lubelski” 2011, t. 54, s. 43-70.

Skręt R., *Anna Skimborowiczowa z Sokolowskich*, [w:] iPSB, [online] <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/anna-skimborowiczowa-z-sokolowskich> [dostęp 29.01.2018].

Zieliński Z., *Jan Mętlewicz*, [w:] iPSB, [online] <http://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-metlewicz> [dostęp 29.01.2018].